

גליון 53

שבטי ישראל

סיון תשפ"ה

הפינה
לצעירים

פינת ההלכה
הלכות
חג השבועות

מתכוני עדות
עוגת גבינה
לשבועות

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

לוחות של ברית
עולם
ואהבת
עולם
בין כנסת ישראל
ובראה.

לוחות של ברית
קשר בל ינותק
דורות על דורות,
משברים ושמחות
וקשר,
אמונה
וחיבור
שלא ינתק לעולם

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

חודש סיון - זמן מתן תורתנו

שבועות - חג מתן תורה

חג השבועות, החל בו' בסיון, הוא שיאו של חודש סיון. בניגוד לחגים אחרים, התורה לא מציינת תאריך מדויק לחג השבועות, אלא מגדירה אותו כיום החמישים לספירת העומר. הדבר מלמד אותנו שקבלת התורה אינה אירוע חד-פעמי, אלא תהליך מתמשך של הכנה והתעלות.

האר"י הקדוש מסביר שבכל שנה בחג השבועות יש התחדשות של מתן תורה, וכל יהודי יכול לזכות להארה מיוחדת בלימוד התורה. הבעל שם טוב היה נוהג לומר שביום זה נפתחים שערי שמים, ותפילותיהם של ישראל מתקבלות ברצון.

מנהגי חודש סיון

- לקראת חג השבועות נוהגים בכמה מנהגים מיוחדים:
- אכילת מאכלי חלב, זכר לתורה שנמשלה לחלב ודבש
- קישוט בתי הכנסת והבתים בירק ובפרחים, זכר להר סיני שפרח
- לימוד תורה בליל שבועות ("תיקון ליל שבועות")
- קריאת מגילת רות, המסמלת את הגיור והדבקות בתורה

סיכום

חודש סיון הוא חודש של התעלות רוחנית וקבלת התורה. זהו הזמן בו אנו נקראים להתחבר מחדש למורשתנו הרוחנית, ולקבל על עצמנו את התורה באהבה ובשמחה. כפי שלימדנו רבי יהודה הלוי: "עבדי זמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי" - רק מי שמקבל עליו עול תורה הוא באמת בן חורין.

יהי רצון שנזכה בחודש סיון זה להתחדשות רוחנית אמתית, ולקבלת התורה בלב שלם.

חודש סיון הוא החודש השלישי לחודשי השנה כפי שנמנים מניסן, והוא בעל משמעות מיוחדת בלוח השנה היהודי. חודש זה זכה למקום של כבוד בתודעה היהודית בשל האירוע המכונן שהתרחש בו - מתן תורה בהר סיני.

קדושתו של חודש סיון

חז"ל מלמדים אותנו כי בראש חודש סיון הגיעו בני ישראל למדבר סיני, כפי שנאמר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי" (שמות יט, א). לאחר הכנה של שלושה ימים, בו' בסיון, ניתנה התורה לעם ישראל.

הרמב"ן מבאר שחודש סיון הוא כנגד יעקב אבינו, השלישי לאבות. כשם שיעקב מסמל את התורה - "תַּתֵּן אֶמֶת לַיַּעֲקֹב" (מיכה ז, כ), כך חודש סיון מסמל את מתן תורה. מעניין לציין שהמילה "סיון" קשורה למילה "נס" (בהיפוך אותיות), רמז לניסים הרבים שהתרחשו במעמד הר סיני.

ההכנה למתן תורה

פרשת במדבר, הנקראת לעתים קרובות לפני חג השבועות, מלמדת אותנו על חשיבות ההכנה הראויה לקבלת התורה. המדרש מספר כי הקב"ה ביקש ערבים לקבלת התורה, ורק כאשר ישראל הציעו את בניהם כערבים - הסכים ה' לתת את התורה.

הימים שבין ראש חודש סיון לחג השבועות נקראים "ימי הגבלה", ימים בהם עם ישראל התכונן בקדושה וטהרה לקראת המעמד הנשגב. הרב קוק צ"ל מלמד שתהליך ההכנה הזה נדרש כדי להפוך את האדם לכלי ראוי לקבלת אור התורה.

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, ונכסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

מידת הענווה בחודש סיון לאור דמותו של משה רבנו

חודש סיון, החודש בו ניתנה התורה לעם ישראל, מהווה זמן מיוחד להתבוננות בסגולות הנפש הנדרשות לקניין התורה. במאמר זה נעסוק במידת הענווה, שהיא מהמידות המרכזיות והחיוניות ביותר לקבלת התורה ולהצלחה בלימודה.

ענוותנותו של משה רבנו

המקבל הראשון של התורה היה משה רבנו, שעליו העידה התורה: "וְהָאִישׁ מִשֵּׁה עָנָו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, ג). לא בכדי נבחר דווקא האיש הענוי מכל אדם לקבל את התורה ולמסור אותה לעם ישראל. חז"ל לימדונו שהתורה משולה למים, ומה המים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כך התורה מניחה את הגאים ושוכנת אצל הענוי.

הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ב) כותב שמידת הענווה היא המידה הטובה ביותר, והיא המידה שבה הלך משה רבנו. הרמב"ם מדגיש שאין הכוונה לשפלות רוח מוחלטת, אלא לענווה מאוזנת - להכיר את ערך עצמו מחד, אך לא להתגאות מאידך.

הר סיני - סמל הענווה

חז"ל שואלים מדוע ניתנה התורה דווקא על הר סיני, ומשייבים שסיני היה נמוך שבהרים, וה' בחר בו כדי ללמדנו שהתורה נקנית רק למי שמשפיל עצמו כהר סיני. מעניין שהתורה לא ניתנה

במישור, אלא בהר נמוך - לרמז שהאדם צריך להחזיק מעצמו במידה מסוימת (כהר), אך בענווה (כהר נמוך). המדרש מספר שכאשר ביקש הקב"ה לתת את התורה, התקבצו כל ההרים וכל אחד טען מדוע ראוי הוא שתינתן עליו התורה. הר סיני לא התייצב בתחרות זו, ודווקא בשל ענוותנותו נבחר לקבל את התורה.

ענווה כתנאי לקניין התורה

במסכת אבות (פרק ו) נמנות 48 מעלות שהתורה נקנית בהן, וביניהן: "בענווה, בשמחה, בטהרה, בשימוש חכמים...". הענווה היא מהמעלות הראשונות, שכן היא מאפשרת לאדם לקבל מרביתו, להודות בטעויותיו, ולהיות פתוח ללמוד מכל אדם.

רבי לוי יצחק מברדיצ'ב היה אומר: "אם אדם מלא בעצמו, אין בו מקום פנוי לקבל תורה". דברים אלו ממחישים את הקשר העמוק בין ענווה לקבלת התורה. אדם גאה סבור שהוא כבר יודע הכל, ואינו מסוגל לקבל דברי תורה חדשים.

ענווה ושבירת הלוחות

אחד האירועים הדרמטיים שהתרחשו בחודש סיון היה שבירת הלוחות בידי משה רבנו, כאשר ראה את העגל. חז"ל מלמדים שהקב"ה הסכים עם מעשהו של משה, ואף אמר לו "ישר כוחך ששיברת". מדוע?

הרב סולובייצ'ק מסביר שמשה הבין שעם ישראל לא היה ראוי באותה שעה לקבל את התורה, מפני שחסרה בהם הענווה הנדרשת. העגל סימל את הגאווה והחומריות, ההפך הגמור מהענווה הנדרשת לקבלת התורה.

ענווה בימינו

בדורנו, דור של טכנולוגיה מתקדמת ומידע זמין, האתגר של מידת הענווה גדול במיוחד. קל לאדם להרגיש שהוא כבר יודע הכל, או שאין לו צורך במורים ובמסורת. חודש סיון מזמין אותנו להתבונן בענוותנותו של משה רבנו ולשאול את עצמנו: האם אנחנו באמת פתוחים ללמוד? האם יש בנו את הענווה הנדרשת כדי לקבל את התורה? הרב קוק זצ"ל כתב: "הענווה האמיתית

באה מתוך הכרת הגדלות האלוקית". כלומר, ככל שאדם מכיר יותר את גדלות הבורא, כך הוא מבין יותר את מקומו הקטן בעולם, ומגיע לענווה אמיתית.

סיכום

חודש סיון, חודש מתן תורה, הוא זמן מיוחד לעבוד על מידת הענווה. זוהי הזדמנות לזכור שהתורה נקנית רק למי שמשפיל עצמו כהר סיני, ושהדרך להצלחה בלימוד התורה עוברת דרך התבטלות מסוימת והכרה בכך שיש מי שגדול ממני בחכמה.

יהי רצון שנזכה בחודש זה להתקרב למידת הענווה האמיתית, ומתוך כך לזכות לקבל את התורה בשמחה ובטהרה, כפי שקיבלו אבותינו בסיני.

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

יוסי הביט דרך חלון הכיתה אל החצר המוצפת באור השמש הישראלית. שנה וחצי חלפה מאז עלה עם משפחתו מגרוזיה, אך עדיין הרגיש זר בין ילדי הכיתה הצברים. בעוד יומיים יחגגו בבית הספר את חג השבועות, והמורה רחל ביקשה מכל ילד להביא משהו מיוחד מהבית שקשור למסורת החג במשפחתו.

"מה אני אביא?" הרהר בדאגה. בגרוזיה, סבתא תמיד הייתה מקשטת את הבית בפרחים ובענפי עצים ירוקים לכבוד החג, אבל כאן, בדירת השיכון הקטנה בבאר שבע, לא היה להם גינה או פרחים.

בערב, כשאמו חזרה מעבודתה החדשה כאחות בבית החולים, שיתף אותה בדאגתו.

"אימא, המורה ביקשה להביא משהו מיוחד למסיבת שבועות, משהו מהמסורת שלנו. אבל אין לנו כלום כאן."

לאה, אמו, הניחה את תיק העבודה המרופט וחייכה חיוך עייף. "יוסי, המסורת לא נמצאת בחפצים, היא בלב שלנו," אמרה וליטפה את שערו השחור. "בוא, אני אספר לך איך חגגנו את שבועות בכפר שלנו בגרוזיה."

הם התיישבו במטבח הצנוע, וריח מרק הירקות שהכינה סבתא רזה מילא את החדר.

"בכפר שלנו, התחילה לאה, שבועות היה חג מיוחד מאוד. כל המשפחות היו יוצאות לשדות לאסוף פרחים ועשבים

ירחניים. הכפר כולו היה מתמלא בריחות מתוקים. סבא שלך, סבא דוד, היה קם עם שחר והולך עם הגברים לבית הכנסת שהיה מקושט כולו בירק ובפרחים."

סבתא רזה, ששמעה את השיחה, התקרבה אליהם והצטרפה: "ואנחנו, הנשים, היינו מכינות את המאכלים המיוחדים. הכי חשוב היה ה'כורסטאי' - עוגות גבינה מתוקות שסימלו את חלב הארץ."

עיניו של יוסי אורו. "אפשר להכין כורסטאי גם כאן?" "בוודאי," אמרה סבתא רזה, "אולי הדירה קטנה, אולי אין לנו גינה כמו שהייתה לנו בגרוזיה, אבל את המתכונים והמסורות הבאנו איתנו בלב."

למחרת, יוסי הלך עם סבא דוד לפארק השכונתי. סבא, שפעם היה רופא מכובד בגרוזיה ועכשיו עבד כשומר בסופרמרקט, ידע להבחין בין כל סוגי הצמחים. "תראה," אמר לנכדו, "זו לבנדר, שם קראנו לה 'יסמין הרים'. היא מביאה מזל טוב."

הם אספו זרים קטנים של פרחי בר ועשבי תבלין מהפארק, וסבא סיפר סיפורים על החיים בגרוזיה, על ההרים הגבוהים והנחלים הקרים, על הקהילה היהודית הקטנה שחיה שם במשך דורות, שומרת על המסורת בסתר בתקופת הקומוניסטים.

"כשהייתי בגילך," אמר סבא דוד, "היינו צריכים ללמוד תורה בסתר. המורה שלנו, רבי יעקב, היה מלמד אותנו בחדר קטן מאחורי הבית. כאן, אנחנו יכולים ללמוד תורה ולחגוג בשמחה את חג השבועות."

פינת ההלכה

הלכות חג השבועות

סימן תצ"ד

קיצור שולחן ערוך ילקוט יוסף
על פי פסקי מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל-

א. בששה בסיון חל יום חג השבועות, לאחר ימי ספירת העומר שנמשכו ארבעים ותשעה ימים, שהם שבעה שבועות, ולכן נקרא חג השבועות. וכמו שנאמר: "שבעה שבועות תספור לך וכו', ועשית חג שבועות לה' אלהיך". ואמרו חז"ל: למה תלה הכתוב יום חג שבועות בספירה, מה שאין כן בשאר מועדות, לפי שכאשר נתבשרו ישראל לצאת ממצרים נתבשרו שהם עתידים לקבל התורה לסוף חמשים יום ליציאתם, שנאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, נ' יתרה של "תעבדון" במקום תעבדו, לרמז שמקץ נ' יום לצאתם יקבלו התורה בהר חורב, ובצאת ישראל ממצרים מרוב חיבה היו מונים בכל יום ויום: הרי עבר יום אחד, הרי עברו שני ימים, וכן הלאה,

מפני שהיה נראה להם כזמן ארוך מתוך חיבתם הגדולה לתורה, והיו מצפים ומייחלים לקבלת התורה, לכך נקבעה הספירה לדורות. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תלן].
ב. יש אומרים שבלי חג השבועות אין לקדש על הכוס עד שיהיה ודאי לילה, [שהוא כרבע שעה לאחר שקיעת החמה]. שאם יקדש מבעוד יום הרי הוא כמחסר קצת מיום מ"ט לספירה, וכתוב: "שבע שבתות תמימות" תהינה". ויש חולקים ואומרים שאין לחוש לכך, ושכן פשט המנהג לקדש אף מבעוד יום, ולכן לכתחילה נכון להמתין מלקדש עד לאחר שעברו עשרים דקות מהשקיעה, ובפרט במקומות אלו שאפשר לחשוש לדברי האחרונים ולהמתין עד הלילה, שנכון לעשות כן. ומכל מקום בשעת הצורך

הרוצה לסמוך על המקילים, ולקדש על הכוס מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקודש יש לו על מה שיסמוך. שכן הוא מעיקר הדין, וגם המנהג כן. ובפרט בארצות אירופה וכדומה, שהשקיעה מתאחרת מאד בימי הקיץ, ובני הבית מצטערים לשבת ולהמתין עד הלילה, וגם זה גורם הפרעה לסדר לימוד הלילה בספר קריאי מועד, כפי שנוהגים על פי הזוהר הקדוש והאר"י ז"ל, שיש להקל להם לקדש ולסעוד מבעוד יום. ואם אפשר טוב שימתינו עד תחילת השקיעה, באופן שהשמש מתכסית מעינינו, ואז יקדשו ויסעדו. וטוב שיאכלו כזית לחם בצאת הכוכבים, ועליהם תבוא ברכת טוב. [יחזו דעת חלק ו' סימן ל'. שו"ת חזון עובדיה חלק א' סימן א'. יביע אומר חלק ה' או"ח סי' ו' סק"ה. הליכות עולם חלק ב' עמוד ג'].
ג. מותר להתפלל ערבית בשבועות מבעוד יום לפני הלילה, כנהוג בכל יום, ואין צריך להזהר בזה להתפלל רק לאחר צאת הכוכבים. שרק לגבי הקידוש טוב להחמיר כנוכר. [שם].
ד. הדבר ברור שמי ששכח לברך בחג השבועות ברכת

שהחיינו, אינו יכול לברך ברכה זו לאחר החג, אף לא בתוך שבעה ימים שאחר החג. [חזון עובדיה על הלכות פסח עמוד קלד].
ה. בליל חג השבועות, מותר לאכול הפת עם סלט ירקות ומיני חמוצים. ואין בזה קפידא. [יחזו דעת חלק ד' סימן לז סק"ג].
ו. פשט המנהג בכל תפוצות ישראל להיות נעורים כל הלילה בליל חג השבועות ולעסוק בתורה, עד עלות השחר, וכמו שכתוב בזוהר הקדוש: "חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה הזה, והיו עוסקים בתורה, ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות". וכן אמרו עוד בזוהר הקדוש: "כל אלו שמתקנים התיקון בלילה הזאת ושמים בו, כולם יהיו רשומים וכתובים בספר הזכרונות, והקדוש ברוך הוא מברך אותם בשבעים ברכות וכתרים של עולם העליון". והסבירו האחרונים, שהטעם למנהג זה בליל חג השבועות, לפי שבשעת קבלת התורה היו ישראל נרדמים כל הלילה, והוצרך הקדוש ברוך הוא להעירם משנתם על ידי קולות וברקים שהיו לפני מעמד הר סיני. ולכן צריכים

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

בעתיד. עם הכיבוש התורכי חל שיפור זמני במצב והוא מונה לחכם באשי. בשנת 1881 היה מראשי המעודדים לעליה המפורסמת לארץ.

היה בקי מאוד בפסקי הרמב"ם עפ"י כתבי יד עתיקים והיה נאמן להם וכחות לספרי הדפוס. שלט בקהילה היהודית ביד רמה וכולם כבדוהו ויראו ממנו. ר' יעקב ספיר הכירו היטב ואף התארח בביתו והוא כותב עליו בספרו: " חכם גדול בתורה

וביראה ובחכמת הקבלה, וגם מידעות הנהגת העולם ומסדרי דרך ארץ והנעשה על פני תבל... אעפ"י שרחוק הוא מתורכיה ומאירופה...והוא מתנהג בסלסול רבנות כראוי לאיש גדול היושב על כסא דין לכל הארץ הזאת" (תימן). אין ספק שר' סליימאן בן יוסף קארה הטביע את חותמו המובהק בתולדות יהודי תימן במהלך המאה ה-19

ר' סליימאן בן יוסף קארה
נולד בשנת 1804 ונפטר בשנת 1889. היה אב בי"ד של צנעא במשך 40 שנה. שירת גם כחכם באשי ראשון של יהדות תימן. אביו נמנה על חכמי בית דינו של המהרי"ץ ומתלמידי המובהקים. גם אביו שימש כאב בי"ד במשך 37 שנה. לאחר פטירתו בשנת 1849 נתבקש בנו לרשת את מקומו. מאז ועד יום מותו כיהן בתפקידו הקשה והשוחק באחת מהתקופות הקשות ביותר בתולדות יהודי תימן. ימי תחילת כהונתו התאפיינו בחוסר יציבות שילטונית מצד ההנהגה המקומית והדבר השפיע במישרין על חיי היהודים. בגלל המצב הקשה רבים ברחו מצנעא ואף הוא נאלץ להעתיק את מקום מגוריו לקריית אל קאבל הסמוכה. ובין השנים 1859 עד 1872 במשך 13 שנה היה בגלות. את מקומו בצנעא המוכה והנצורה מילא ר' חיים קורח עליו נספר

זמן יקר זה בשיחה בטילה. ויושב בטל כישן דמי. ועל פי הקבלה אין לקרות משנה בלילה זו. ולפני נקודת חצות הלילה יש לקרות קריאת שמע, בפרט לאלה שהתפללו ערבית מבעוד יום. ואם יש תלמיד חכם בין החבורה טוב ונכון שיבאר לקהל דברי הגמרא והמדרש ותרי"ג מצות, דבר דבור על אופניו, בדברי אגדה המושכים את הלב, כדי שלא יבואו להתנמנם. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תמ].

העוסקים בתורה בלילה, ומגישים להם מדי פעם בפעם במשך הלילה תה או קפה, אפילו שהו בינתים יותר משעה ומחצה, שיש בזה יותר מכדי שיעור עיכול המזון, אינם צריכים לחזור ולברך על כל כוס וכוס, אלא די בברכה אחת, והיא פוטרת את הכל. וטוב שיכוין דעתו לפטור בברכתו הראשונה כל מה שיביאו לפניו לאחר מכן. ואם יצא לחוץ מפתח בית הכנסת או בית המדרש, אפילו הניח מקצת חברים, ואחר כך חזר, צריך לחזור ולברך, ששינוי מקום נחשב להיסח הדעת.

לתקן הדבר על ידי שנעמוד על המשמר בלילה הזה. ונעסוק בתורה כל הלילה. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תלח].

ז. אין מנהג זה אלא לאנשים ולא לנשים. [שו"ת רב פעלים חלק א' בסוד ישרים סימן ט].
ח. מהיות טוב נכון לחוש לדברי רבותינו המקובלים, וללמוד בליל שבועות את התיקון שנתקן ונסדר על פי הזוהר והמקובלים, ונדפס בספר קריאי מועד לחג שבועות, בכנופיא ובחבורה, ולהעדיף סדר לימוד זה על פני לימוד בתלמוד ובפוסקים. ומכל מקום אברכים ובני ישיבות שחשקה נפשם לעסוק בגמרא בלילה הזה בשקידה ובהתמדה, אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. ויש שנהגו ללמוד בספר המצוות להרמב"ם. ואם רוב הציבור קוראים התיקון אין ראוי ליחידים לפרוש מהם וללמוד תלמוד או רמב"ם. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תלט. יחזה דעת חלק ג' סימן לב].

ט. יש להזהר מלדבר דברים בטלים בלילה הזה, ולא יאבד

החלקה, בכיור ופיתוחי חותם. השני התמחה ביצור נרגילות העשויות מבדיל ועופרת. בעל המלאכה הראשון כונה בערבית 'פלוני אלמִדְאיע' והשני כונה 'פלוני אלְשֵׁיש'.

יצרני ריקועי נחושת קישוטיים מבריקים זוהרים - על אלו נמנו בעלי מלאכה שהתמחו בהכנת קישוטי נחושת בצורת עיגולים קטנים שנעשו מריקועי נחושת צהובה זוהרת ומבהיקה. אלה נתפרו באמצעות חורים זעירים שניקבו בהם לבגדי הנשים הערביות כקישוט נלווה. קישוטים אלו נקראו בערבית 'למאע' שפירושו זוהר.

פחחות - על אלה נמנו בעלי המלאכה שיצרו כלי בית שונים העשויים פח, כגון קומקומים, פנסים, עששיות, משפכים, דודים, ספלים וכיוצ"ב. הפחח עסק אף בהלחמה בעופרת לצורך תיקון כלים שונים כולל כלי נחושת. עד היום ניתן למצוא את שרידי ואחרוני הפחחים בשכונות ותיקות ושמרניות בירושלים העתיקה הערבית, ובשכונות היהודיות הישנות כמאה שערים ואחרות.

יצרן תכשיטים העשויים בדיל - בעלי מלאכה אלה התמחו בהכנת תכשיטים פשוטים כמיני מחרוזות וטבעות, העשויים מבדיל שנחשב לחומר זול. תכשיטים אלו נרכשו ע"י פשוטי העם. בעל מקצוע זה נקרא בדילאי או עופראי ובערבית - מְרָצֵא.

חרטות - על אלה נמנו בעלי מלאכה שהתמחו בחריטה ובאומנות הפיתוחים, קישוטים וציורים על גבי המתכות באמצעות כלי מתכת מתאימים (איזמלים, מברגים, מסמרים וכיוצ"ב).

כל בעלי המקצועות הנ"ל, הן הצורפים והן הנלווים אליהם, השתמשו בעשרות רבות של כלי עבודה שעזרו להם במלאכתם. כל אחד שמר היטב על כלי מלאכתו מתוך ידיעה ברורה שחיינו ופרנסתו תלויים בכלים אלה. כל אמן ייצר לעצמו את הערכה האישית שלו, והיה יכול להוכיח לקהל לקוחותיו את התמחותו המקצועית באמצעות הצגתה לכל דורש. לא מעט יהודים לא נפרדו מעולם מכלי עבודתם, ואף הורישו אותם לבניהם לצורך הבטחת פרנסתם בעתיד.

עד כאן סקרנו את בעלי המלאכה הקשורים בצורפות ובנלווים אליה. בפרק הבא נעסוק בשאר בעלי המלאכה השונים והמגוונים שהמוסלמים נאלצו להיות תלויים בהם.

עדת תימן

מאת דוד חוברי

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב

י.קאפח "הליכות תימן")

הפעילות הכלכלית בתימן: מלאכות שהחזיקו בהן היהודים

בפרק הקודם מנינו את שבעת הסוגים השונים של המלאכות הקשורות בעבודת הצורפות. בפרק זה נסקור את מלאכות המתכת השונות הנלוות למלאכת הצורפות.

נפחות - על מלאכה זו נמנו שני בעלי מקצוע שונים. האחד התמחה ביצור כלים עדינים לצרכי מלאכת הצורפות, כגון פצירות, מאזניים, משקלות מדויקים, מספריים, סכינים, מקדחים למיניהם, ושאר כלי עבודה עדינים וספציפיים לצרכי הצורף. יש לציין שבעל מלאכה זה הסתדר בעצמו ולא היה זקוק לסיוע כלשהו מצד פועל נוסף.

השני התמחה ביצור כלי עבודה גדולים ומגושמים שבחלקם שימשו את הצורף ובחלקם הרחיבו את תחום התמחותו

מעבר לכך. כלים אלו כללו פטישים, גרזנים, הלמנים, כלים חקלאיים לסוגיהם כגון מחרשות, אתים, קרדומות, מגלים, מעדרים וכיוצא באלו. בעל מלאכה זה נזקק לעוזר אחד נוסף לפחות ואף ליותר מכך, תלוי בהיקף עבודתו.

אגב, סבי ואבות אבותיי למשפחת חובארה התמחו במלאכה זו, ואף יצאו מחוץ לעיר אל הכפרים הערבים הסמוכים על מנת ליצר ולתקן להם את הכלים החקלאיים שהיו חלק בלתי נפרד וחשוב במלאכת החקלאות שהערבים החזיקו בה.

יצור ועיבוד כלי נחושת - בעל מלאכה זו, הנקרא בערבי 'מִנְחֵס', היה יוצר ומעבד כלי נחושת למיניהם שהשימוש בהם היה נפוץ ביותר בכל בית בתימן. המדובר הוא בכלי נחושת העשויים מנחושת אדומה או צהובה. לבעל מלאכה זו נספח בעל מלאכה אחר הנקרא בעברית 'מלבן'. תפקידו היה לצפות את כלי הנחושת בבדיל, ולכן הרבה מכלי הבית שהכרנו מתימן, אע"פ שהיו עשויים מנחושת, צבעם היה אפרפר כתוצאה מפעולת הליבון - ציפוי בבדיל.

יצרני הנרגילות לסוגיהם - בעלי מקצוע אלו נחלקו לשניים. האחד היה מייצר נרגילות מנחושת כולל עיבוד אומנותי, שדרש ידיעה והתמחות בחריטה,

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

בית הספר היהודי המתוקן בצנעא

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים: ירצהבי, יטובי, אגימאני, יניני, בצ. (מתוך: יהודי תימן הסטוריה, חברה, תרבות – כרך ג'. בת ציון עראקי קלורמן האוני' הפתוחה).

בשנת 1910 נפתח סוף סוף ה"מִקְתָּב" – בי"ס עותמאני יסודי עבור ילדי תימן. ההשפעה התורכית על התכנים הנלמדים בביה"ס בלטה בעיקר בשפת הלימוד ובלבוש. הקמת ביה"ס תאמה את מדיניות השלטון העות'מאני מתוך מגמה להבליט ולהתרכז סביב התרבות התורכית כולל מרכיביה המודרניים ובעקיפין ליצור נאמנות לשלטון המרכזי שבקושטא.

ביה"ס העות'מאני-יהודי נפתח ברובע היהודי בשני חדרים ששכרו הרשויות. כאמור הרב יחיא קאפח מונה למנהל ביה"ס ובנוסף לימד עברית, ערבית ולימודי דת. בנו דוד מונה לעוזרו ובנוסף מונה מורה תורכי להוראת השפה התורכית.

הממשלה ממנה את כל הוצאות ביה"ס והלימודים בו היו חינם. כחודשיים לאחר פתיחת ביה"ס ביקר בו שליח כ"ח מר יום טוב צמח שהיה מהמנהלים הבולטים ברשת החינוך של כ"ח העולמית. להלן תיאוריו:

"בביה"ס לומדים חמישים תלמידים לעומת 250 תלמידים שהצטופפו בתשעה חדרי לימוד מסורתיים". הוא תולה זאת בכך משום חששם של

ההורים שהאינטרס התורכי הוא כדי לגייסם בסוף לעבודות בצבא. סביר להניח שאם זה היה נימוקם טעות הייתה בידם מאחר והתורכים לא גייסו לצבאם בני חסות משלמי מס ג'יזיה ובודאי שלא יהודים.

לפי דבריו, רק שיטת מהילדים היהודים למדו בביה"ס החדש. אגב, מר אהרן צדוק בן התקופה ומתלמידיו של הרב קאפח מעיד שלא קבלו ילדים מתחת לגיל 6-5 לפיכך רבו הלומדים בחדרים המסורתיים. מכל מקום ממשיך מר יום טוב צמח בדיווחו: "לימודי

הקודש אינם שונים משיטות הלימוד המסורתיות, החדרים נקיים ומסודרים, התלמידים ממוינים לפי חתך גילאי ויושבים בקבוצות נפרדות על גבי מחצלאות.... המורה יושב כשגבו סמוך על כר וסגנו עומד ומנופף שוט קטן. בהיכנסו לכתה פסקו התלמידים מקריאתם ועמדו הם ומוריהם וברכוני לשלום... עפ"י בקשתי יושבים כולם כולם נחמדים ונקיים מאוד ו"סימניהם" המסולסלים משוים מראה מקורי להדרת פניהם.... הם מתחילים לכתוב ערבית ומפטטים בתורכית.... מורה התורכית מלמדם קריאה ומכריחם ללמוד בע"פ רשימת מילים ארוכה.... הם מתלהבים מלימוד החשבון, הגיאוגרפיה והמדעים השונים".

הלימודים במכתב החדש ציינו, הן לדעת יום טוב צמח והן לדעת יבנאלי שביקר שם בשנה השנייה, תקופה חדשה לגמרי בחייהם של הילדים. התלמידים למדו לימודי חול וגם אימצו, בעידודו של המורה התורכי, את

הלבוש החיצוני התורכי, שהיה לבוש אירופאי. אחדים אף קיצצו את הפיאות ואחרים הסתירום בכיסוי ראשם. לבוש הילדים היה מעין תלבושת אחידה. גורמים שונים בקהילה היהודית ראו בדפוסית התנהגות חדשנית ומודרנית זו כפריצת גדר, זלזול בדת ונטישת המסורת המקובלת.

לעומת ההדגשים של יבנאלי ויום טוב על לימודי החול, בא דיווחו של הרב קאפח ומדגיש בעיקר את לימודי הקודש. כך כתב הרב קאפח בהקדמתו לחיבורו "מלחמות ה'": "ומעת אשר פתחה הממשלה את ביה"ס היו הילדים לומדים מקרא ותרגומיו, אונקלוס ורס"ג, משנה והרמב"ם, ודקדוק ופירוש המילות. הכל נעשה על נכון, לימוד התורה, נביאים וכתובים בפירוש ברור,

ספר דקדוק לשון הקודש! ולימוד השפה התורכית ע"י המלמד התורכי .... והרגלנום לדבר זה עם זה בשפה העברית והתורכית כדי שיהיו מורגלים בפיהם היטב. ולתקופת השנה באו הבוחנים מאת הממשלה והסדירו הילדים את לימודם בשפה התורכית והראו להם כתיבתם. ויראו הבוחנים את כשרונותם מתנוססת בלימודים, ויהללו אותם כי משכילים הם! גם הבוחנים העברים באו למחרת והסדירו הילדים לפנייהם את לימודיהם בעברית ובערבית וימצאו חן בעיניהם בכשרון לימודיהם ויהללו אותם".

לבסוף נצטט כאן מעדותו ומזיכרונותיו של אחד מתלמידי המכתב החדש: "היינו שתי כתות

ובכל אחת בערך 25 תלמידים הגדולים לבדם והקטנים לבדם, בשני חדרים נפרדים. למדנו בעיקר שפה ערבית ותורת החשבון, אך לא עזבנו את קריאת התורה. למורי לא היה שוט כלשאר המחנכים, אלא דברי נועם בהם הסביר את דברו והוכיח את תוכחתו לתלמידים הלבושים יפה והנקיים. פעמיים שלוש בשבוע בשעות אחר הצהריים ערך המורי טיול בן שעתיים לתלמידים עד מחוץ לחומת העיר. הלכנו בשורות ובסדר מופתי. המורי לימד אותנו דרכי מוסר והיאך לכתוב מכתבים לקרובנו בכתב ובלשון עברית. הוא היה מחנך למופת" (הכוונה למארי יחיא קאפח). אין ספק שהייתה זו מהפכה של ממש במערכת החינוך.

אופן הכנה:

- לזקת את החלב לזאת ציורק, אלבול את הביסקוויט טהור מברד בחלב לחמק את הביסקוויט בהתאם אגודל לו האנאל קייק ולסדר לבת אנאל קייק בתחתית

כנת קים גינה:

- אלם מוקסר את בגינה, למנת מתקד, אינסטנט, חלב (האן! לפני לאתק למים חלב תבדקו כמד חלב נונד בזלות, זאק יש מסיק תלמטלו או תלמטלו) ונסוכר ארקצ'ק בגצית בבאון אקדמ יציב ולטלו באופן לונד על הביסקוויט, בגדינות אדסוק את התבנית ולרקס'א 40 דקות

כנת קים אימון:

- ארקצ'ק חלמונים ומחצית מאות בסוכר במלך 3 דקות במהירות גבופד אקדמ סמיק מאוד וצ'בהבה.
- ארובב מים וקורנסלור עד לרקורנסלור נמס ולזקת מאות חמד, ארוסיק את מיל. בלימון ומחצית מאות בסוכר ארובב עד לבלל מסמיק ורת'רובת אחידה כ 2 - 3 דקות אבריד מרלל ארוסיק את החמאד ארובב עד לביא נלמעות
- ארוסיק את תכולת המהבת לחלמונים המוקצ'בים ולרקצ'ק במהירות עד לבלל אחיד.
- בקצוית קטנד ארובב ג'לטין ומים ארמטן 10 דקות ארכנים מיקרו על עוצמד מלאד 30 לניות לסנן ולצ'ק את צרובת החלמונים.
- אלטו את קים בלימון באופן לונד על לבת בגינה ולרקס'א 40 דקות
- ארקצ'ק את מצרבי הקצבת ולרל'אילן מיל לבת בלימון.

עוגת גבינה

שהאתר של ניקי ב

אינאל קייק

מרכיבים:

- בילקוטיס - לשונות חמל
- 80 מיל חלב (לאל כוס)

קים גינה:

- 250 מיל למנת מתקד (קוססא)
- 40 ג' אינסטנט נול (2 כפות)
- 150 ג' גינה אבנד (3 כפות יסות)
- 60 מיל חלב (ובד' כוס)
- 60 ג' סוכר (3 כפות)

קים אימון:

- 20 ג' קורנסלור (כף מלאד)
- 50 מיל אימון (פחות ובד' כוס - 2 אימונים)
- 80 מיל מים (לאל כוס)
- 80 ג' סוכר (4 כפות)
- 2 חלמונים (צ'רוב)
- 30 ג' חמאד
- 5 ג' ג'לטין (כסית)
- 3 כפות מים

קצבת:

- 125 מיל למנת מתקד
- כסית אינסטנט נול

יום מעמד סיני

ר' יצחק אבן גיאת

יום מעמד סיני עת בא ברעיוני

ימלאו מתני צירים וחלחלה

צפון וימין חל ים מערב זחל

כל ממה דחל הודך בעת נגלה

חסין זה שמך מלכי בפתחה באנכי

הסו יצורים כי לא יכלו מלה

קולה כמו שמעו שחו ונכנעו

זעו וגם נעו מטה וגם מעלה

חי אל קצות גדלה מי יערה מולה

כי אין תחלה לה גם אין לה תכלה

זאת בחזות לבי יחיל כמו קרבי

אפחד ויבא בי רעד ובהלה

קושר מזמתי חוקר עלומתי

רוחי ונשמתי תודה לה סלה

להאזנה לפיוט
בנעימה
סרקו את הקוד:

דרור יקרא

דונש בן לברט

דרור יקרא לבן ולבת וינצרכם כמו בבת
נעים שמכם ולא ישבת שבו נוחו ביום שבת

דרש נוי ואולמי ואות ישע עשה עמי
נטע שורק בתוך פרמי שעה שועת בני עמי

דרה בכל בתוך בצרה וגם אדום אשר גברה
נתץ צרי באף עברה שמע קולי ביום אקרא

אלהים תן במדבר הר הדס שטה ברוש תדהר
ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר

הדוך קמי אל קנא במוג לבב ובמגנה
ונרחיב פה ונמלאנה לשוננו לה רנה

דעה חכמה לנפשה והיא כתר לראשה
נצר מצנת קדשה שמר שבת קדשה

להאזנה לפיוט
בנעימה סרקו את
הקוד:

הפינה לצעירים

תפוזרת שבועות

איש אחד בלב אחד

צם ישראל מגיז אמרלות הר סיני. אחי ארבעים ותשעה ימים של התארגנות לקבלת מתן תורה. למ אמנו שושעים שהם היו ממש כאיש אחד בלב אחד וכבו לקבל את התורה.

מה זה אומר להיות איש אחד בלב אחד? זה אומר להרגיש שהלבבות שלנו מחוברים. קשה קצת לדמיין את זה, כי בחיים הרגיליים אין שלנו יש לא מוצץ פוצעים שבהן אמנו יכולים אכזום על משהו, או להצולב. אזלי גם ארפזו באצות במשהו אחר.

נכו לחשוב מה היה קרה אם רק איש אחד, אפילו רק ארבע אחד - היינו מרגיליים שים שהלבבות שלנו מחוברים.

אני, המעבדה שלי, החברים, השכנים, כל צם ישראל. כולנו ממש לב אחד. מרגישים את אותן ההרגשות. זה משהו באמת מיוחד.

אל אזלי ננסה, רק אכמה דקתי, אבחר לצרמני משהו שקרוב אלינו ולנסות להרגיש מה שהוא מרגיש זכשיו. ממש להתחבר לתחושות שלו. צם חיבור כזה - אינו ספק שהכל יראה לנו אחת.

.....
 הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל: edotlyeladim@gmail.com

ה	ג		ב	י	ח	ל	ב
ר	ע	ל	ת	ו	ר	ת	א
ס	ב	י	ג	ג	ח	צ	כ
י	י	ב	ת	כ	ב	י	ל
ג	ח	ו	ו	ע	י	ע	י
י	ב	ד	ר	ג	א	ה	ח
ט	י	צ	ה	ה	ר	ע	ל
ח	ת	ו	ע	ו	ב	ש	ב

שבועות הר סיני מתן תורה
 לימוד מאכלי חלב רות

אומנות בסריקה
 לצפיה בסרטון הסבר על יצירת קיפולי גפיות לשולחן החג סרקו את הקוד